№ 205 Նոյեմբերի 4 (16) 1881 Նոյեմբերի 4 (16) № 205

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Արտաքաղաքացիք դիմում են այսպէս
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գերմանիա. Ֆրանսիա. Աւստրո-Ունգարիա. Նամակ Թիւրքիայից.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Թիւրքիայից.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Հոկտեմբերի 31

Կարդալով ձեր պատուական «Մշակ» լրագրի 203 համարի մէջ տպած պ. Դ. Նիկողոսեանի նամակը, որի մէջ նկարագրած է թշուառ դրութիւնը Կ. Պօլսի որբանոցի եւ աղէտալի վիճակը որբիկներին, նա մանաւանդ անտանելի չարչարանքը խնամակալ մայրապետ Սրբուհի Գալֆայեանի տասն եւ հինգ տարվայ ընթացքում, ոչ սակաւ արտասուք թափեցան իմ աչքերից. Նրա համար, որ ես անձեռնհաս եմ բարւոքելու ցանկացոյն վիճակը ողորմելի որբիկներուն. Միայն կարող եմ նուիրել նրանց իմ ծնողից նշանակած իմ ծննդեան օրվայ ծախսի համար երեք րուբլի եւ խոստանալով իւրաքանչիւր տարի 31 հոկտեմբերի առաքել յիշեալ որբանոցի սաների համար երեք րուբլի որով գոնէ փոքր ինչ նպաստ կը լինի իմ ազգի անտէրունջ որբերուն։

Ուստի առաջարկելով երեք րուբլի, խնդրեմ ձեզ՝ ողորմած տէր, բարեհաճել առաքել այս չնչին դրամը առաքինի մայրապետ Սրբուհի Գալֆայեանին։

Աշակերտուհի Ս. Գայանեան օրիորդաց ուսումնարանի

Շուշանիկ Աղաւանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մինչեւ այժմ մեր խմբագրութեան մէջ պ. Քիւրքճեանի ֆօտօգրաֆիական ժողովածուի համար հաւաքված բոլոր փողերը արդէն յանձնեցինք պ. Քիւրքճեանին. իսկ այսօր կրկին ունենք մի 20 րուբլ պարոնին յանձնելու, որ ըստացանք Կարակուրտից պ. բժիշկ Միրիմանեանցից հետեւեալ նամակով. «Որովհետեւ այժմ հիմնվել է Թիֆլիսի մէջ բարեգործական ընկերութիւնը, որի նպատակն է ի միջի այլոց օգնել եւ հիւանդներին, այդ պատճառով խնդրեմ այն 25 րուբլ գումարից, որ մնում է խմբագրութեան մէջ, որ ուղարկել էի անցեալ տարի յօգուտ բժշկական օգնութեան կօմիտէտի, որ դժբաղդաբար չը կայացաւ, 5 րուբլ տաք վերոյիշեալ ընկերութեանը, անդամական վճարը 1882 թուի համար, իսկ 20 րուբլ յանձնէք պ. Քիւրքճեանին ուղարկելու ինձ Անիի աւերակների ժողովածուն»։

Շատ տեղերից համակրական նամակներ ենք ստանում մեր առաջնորդող յօդուածի առիթով Էջմիածնի «Արարատ» ամսագրի դէմ ուղղված։ Ի միջի այլոց մեր բարեկամներից մէկը մեզ գրում է. «Վերջապէս պէտք է վերջ դնել մեր եկեղեցականների անկարգութիւններին։ Իմ խորին համակրութիւնն ընդունեցէք ձեր առաջնորդող յօդուածի համար։ Շատ լաւ էք մտածել դատաստանի կանչել այն ամսագիրը, որի դեվիզն է ամենատար մառնութիւնը»։

—

Մի ուսանող խնդրում է մեզ յայտնել հետեւեալը. «Արդէն վերջացրել եմ Դիկէնս անգլիական մատենագրի «Малютка Тимъ» մանկական գրքոյկի թարգմանութիւնը, ուստի խնդրեմ յայտնէք պ. պ. թարգմանիչներին, որպէս զի ձեռնամուխ չը լինեն երկրորդ անգամ թարգմանելու նոյն հեղինակութիւնը»։

—

ԿԱՂԶՈՒԱՆԻՑ մեզ գրում են, որ հոկտեմբերի 23-ին սկսեց այդտեղ հեղեղանման անձրեւ գալ եւ ապա 24-ին եւ 25-ին նոյն ամսի ձիւն եկաւ. Դեռ ծառերը կանաչ էին եւ ձիւնը նստեց նրանց վրա եւ շատ վնաս տուեց այգիներին, ջարդելով ծառերի ճիւղերը։ Այդ վնասի պատճառով, ինչպէս կարծում է թղթակիցը, միւս տարի մրգեղէնի բերքը շատ սակաւ կը լինի։ Կաղզուանի բնակիչների մեծ մասը պարապում են այգեգործութեամբ, իսկ վաճառականութեամբ պարապում են միայն եկողները եւ ոչ թէ բնիկ հայերը։

—

ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ մեզ գրում են, որ պ. Ա. Անանով ի յիշատակ իր հանգուցեալ որդու նուիրեց Քութայիսի միական հայոց դպրոցին 500 րուբլ։ Մեր թղթակիցը մեզ գրում է որ Քութայիսում շատ ցուրտ է անում այժմ, շրջակայ սարերի վրա ձիւն է գալիս, իսկ քաղաքում հինգ օր շարունակ անձրեւ է գալիս։ Մթերքների գները բարձրացան։

—

Ֆրանսիական օպերէտային խումբը այսօր, չորեքշաբթի օր, ներկայացումն կը տայ Արծրունու թատրոնում։ Թատրոնը թէեւ լի չէ լինում այդ ներկայացումներին, բայց մեծ մասամբ գալիս է թատրոն Թիֆլիսի այլ եւ այլ ազգութիւններին պատկանող ամենաընտիր հասարակութիւնը։ Ֆրանսիական խմբի ներկայացումները մեծ զուարճութիւն են պատճառում հանդիսականներին։

—

ՋԻԲՐԱՅԵԼԻՑ մեզ գրում են. «Հատրուտ գիւղը իր շրջակայ տասը հատ փոքրիկ գիւղերով, 500 ծխից բաղկացած, մի շատ յարմար կենտրոն է ուսումնարանի համար։ Կլիման ամեն կողմից գեղեցիկ է պատեհ եւ առողջարար։ Բայց 500 տանից բաղկացած հայ ազգաբնակութիւնից միայն 50 աշակերտ կայ մեր դպրոցում, մնացած մանուկները պարապ թափառում են գիւղերի փողոցներում։ Աղքատութիւնը եւ տգիտութիւնը պատճառ են անտարբերութեան դէպի ուսումը։ Իսկ աղքատութեան պատճառը հողաբաժնի պակասութիւնն է եւ մարդկանց պարապութիւնը»։

—

Մեզ խնդրում են տպել հետեւեալը. «Այն մեծապատիւ պարոններին եւ արժանապատիւ հայրերին, որոնց մօտ գտնվում է «Նեյլսըն դօկտոր Ամերիկացու խորհրդածութիւններ» գրքից, խնդրում եմ աշխատեն վաճառել եւ դրամները հասցնեն ինձ հետեւեալ հասցէով. Тифлисъ, священнику Григору Мандакуни, на Авлабарской Метехской улицѣ.»

—

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 22 հոկտեմբերի 81

Ազգային կենսական հարցեր կան հրապարակի վրայ, ուստի կը կարծէինք թէ այս միջոցիս ամենեւին կարեւորութիւն մը պիտի չը տրուէր Հայաստանի մեծ նահանգի մը մէջէն վարժարանի մը անհետոյթ ըլլալուն, վարժարան մը աւելի, վարժարան մը պակաս, ինչ փոյթ. երկու երեք օր եւ ամեն ինչ կը մոռցուի։ Բայց քառասուն եւ եօթը օրեր անցան յորմէհետէ տասն եւ հինգ երիտասարդներ ու պատանիներ որոշեցին փակել Վանայ վարժապետանոցը, եւ քառասուն եւ եօթը օրէ յուզումը փոխանակ հանդարտելու, օրէցօր կաճի ժողովրդի մէջ։ Չեն դադրիր լրագիրք այս խնդրոյն վրայ խօսելէ, այս խնդրոյն վրայ շարունակ կը խօսուի ժողովուրդի մէջ։ Կը զգանք թէ վարժապետանոցը իւր կրթական ծրագրովը հայ ազգին ապագային համար նշանակութիւն մը ունէր, թէ այդ վարժապետանոցը միութեան կապ մ՚էր Վասպուրականի եւ մեր մէջ, զայն փակելով Վանի ու Կ. Պօլսոյ մէջ ցրտութիւնը կը տիրէ։—Չենք ուզեր հոս խօսիլ այն փաստերուն վրայ զորս առաջ բերաւ «Միացեալ ընկերութեանց» վարչութիւնը արդարացնելու համար վարժապետանոցի փակումը, վասն զի անոնց ժողովոյ ատենապետը ինքն կը յայտարարէր թէ անոնք շատ երկրորդական կէտեր էին, այլ դրամական անձկութիւնը միայն պատճառ էր այդ առաջարկը ընելու։ Սակայն զարմանալին այն է որ անոնց ժողովը ինքն իր տեղեկագրին մէջ կըսէր՝ դրամական տեսակէտով չէ որ վարժապետանոցի փակումը կուզէ, այլ սկզբունքի տեսակէտով, անմահ սկզբունքներու տեսակէտով։ Ի՞նչ ըսել, ինչ պատասխանել այս տեսակ մարդկանց որ մեծ ընկերութեան մը գլուխ կը գտնուին եւ կենսական հարցի մը վրայ չեն համարձակիր անկեղծ պատասխան տալ։—Եթէ արդի վարչութիւնը դրամ չէր կարող գտնել, հային ընկերութեան մէջ բաւական կարեւոր անձեր, որք եթէ վարչութեան գլուխը անցնէին, կարող պիտի ըլլային դրամ գտնել, ուստի արդի վարչութիւնը զգուշացաւ այս կէտին վրայ խօսելէ։ Իսկ երբ իր բարոյական փաստերն որչափ անհիմն ըլլալն տեսնուեցաւ, այն ատեն դրամական խնդիրը մէջ բերաւ։—Գաղտնի մաս մը կայ որ շարունակ կաշխատի որպէս զի հայերը Վանայ մէջ գործ չը տեսնեն. ո՞ւր է այդ գաղտնի մասը, չենք տեսներ, բայց գործերը կերեւին։ Այդ գաղտնի մասը ոչինչ կարող է ընել երբ Վասպուրականի մէջ գործել ուզողները արի եւ հաստատ մարդեր ըլլան, իսկ երբ տկար, վախկոտ անձեր դէմ կելլեն, անմիջապէս թշնամիք իրենց չար դիտաւորութիւններն ի գործ կը դնեն։ Քիչ գործունեայներ եղան որ Արարատեանը Վասպուրականի մէջ չը գործէ. քաղաքական դրդարութիւններ, կրօնական ամբաստանութիւնք, ամեն տեսակ խոչընդոտներ տեղի ունեցան, բայց ոչինչ կրցան ընել, իսկ այսօր ամեն բան մեր թշնամեաց յաջողած է։ Վասպուրականի տեսչութիւնը կը ջնջուի, վարժապետանոցը կը փակուի, գիւղերը շարունակ այցելու մը չը կայ, Վասպուրականի գիւղերը ապագային մէջ կրթելու համար ոչինչ պատրաստութիւն չը կայ, Վասպուրականի մէջ նոր գիւղային վարժարան մը բանալու ոչինչ հող ընող կայ, ամեն ինչ լքեալ, կիսակատար։—Ի զուր մարդ կուզէ ինքզինքը զսպել, ի զուր կը ջանայ ինք տիրել ու լռել, անկարելի կըլլայ այս երբ կը տեսնես որ աւերակներու կոյտ մը կայ առջեդ։ Հինգ տարի բաղձանօք երիտասարդներ իրենց կենաց ամենէն աղւոր օրերը կը նուիրեն ապագայ մեծ գործի մը հիմունքը ձգելու, եւ կը յաջողին։ Վասպուրական իրենց ուշադրութեան առարկայ կըլլայ, եւ հինգ տարիներէ վերջ կը տեսնեն որ նորեկ ձեռքեր բոլոր իրենց գործերը կը քանդեն կաւրեն, եւ ո՞վ ալ այսուհետեւ կը համարձակի որոշ յատակագծով ապագայի համար աշխատել։ Ինչ տարօրինակ սիրտ ու միտք ունեցող ժողովուրդ ենք։ Վասպուրականը պատժելու կըլլենք, իբր թէ թիւրքերը արդէն բաւականէն աւելի չեն պատժեր Վանայ մեր տարաբաղդ եղբայրները։ Հրդեհը, սովը, քրդական ապստամբութիւնները արդէն վերջին աստիճան խեղճութեան հասցուցին Վասպուրականը. տեղական իշխանութիւնը, որ գիտէ թէ ինչ նշանակութիւն ունի հայոց համար Վան, ոչինչ չը խնայեր զնա ընկճելու, եւ երբ վանցիները մեր վրայ յոյս դրած, կամ լաւ եւս մեր աջակցութեան ապաւինած կը տոկան տառապանաց, յանկարծ մենք ալ զիրենք պատժելու պատգամ կուտանք։—Վանէն նշանաւոր անձ մը հետեւեալ տողերը կը գրէր. «Ե՛ գիտէք ինչու Վանցին այս նահատակութեանց կը տոկայ, որպէս զի դուք հայ անունը պահէք, որպէս զի ազգը յոյս ունենայ»։

Վարժապետանոցի փակումը Վանայ մէջ մեծ վհատութիւն առաջ բերած է, ինչպէս կը վկայեն Վանէն եկած բոլոր թղթակցութիւնները, եւ այստեղի վանեցիները վերջին աստիճան տխրած են։—Թէրճէմանը Էֆքեար կը հրատարակէ, մահուան յատուկ սեւ շրջանակի մէջ, իր Հայաստանի սուրհանդակին հետեւեալ տողերը «Հայաստանի ամենէն բարձրագոյն վարժարանը, Թիւրքիոյ հայ երիտասարդութեան ամենէն գեղեցիկ արգեանց մին, Արարատեան յաւերժայիշատակ ընկերութեան գաղափարն եւ համայն զգայուն հայոց սրտի եւ մաքի, ըղձից ու փափագաց առարկաներէն մեծագոյնը, վերջապէս հայոց անդրանիկ վարժապետանոցն որ կը վերաբերէր «Միացեալ ընկերութեանց» հայոց, սեպտ. 15-ին փակուեցաւ, աշակերտներն թափառական կը պտտին, երբ 1500 ոսմ. ոսկին, որ նորա վրայ ծախսուած է բազման օրէն եւ ցայժմ, բոլորովին կորուս հանդերձ ողջան վաստակաւք որ ընդ նմին գործեցան....»

Վանէն եկած նամակներն ալ կը նկարագրեն փակման այդ ժամերը, տխուր տպաւորութիւն մը կընեն հայ սրտի վրայ։ Նամակի մը մէջ կը կարդանք. «Վարժապետանոցը անտէր մնալէն տուն դարձեր էր, եւ ուսանողները չփոթած, այլայլած անխնամ որբերու, ամբոխի մէջ աճուրդի հանած էին վարժապետանոցի կայքերը, գոյքերը, Վանայ կեանքը եւ ընկերութեան պատիւը»։

Ուրիշ նամակի մը մէջ կը կարդանք. «Սեպտեմ. 16-ին անպատիւ կերպով աշակերտները դուրս հանուեցան, գրեթէ վռնտուեցան, առանց գոնէ անոնց մի երկու խօսք ընելու, առանց գոնէ խրատ տալու աշակերտաց որ դպրոցը գոցուելէ վերջը իրենց ժամերը պարապ չանցնեն։—Սեպտ. 20 եւ 27-ին վարժապետանոցի գոյքերը աճուրդի հանեցին անարգաբար։ Տեղացի վարժապետները, որ վարժապետանոցի առջի օրերը տեսած էին, աշակերտները որ չորս տարի առաջ ուրախութեամբ այդ յարկը մտած եւ այդ գրասեղաններու վրայ կը մեծնային, ամենքն ալ տխուր էին եւ կուլային, չենք կարող նկարագրել այդ տեսարանը»։—

Դարձեալ ուրիշ նամակի մը մէջ կը կարդանք գիշերօթիկ աշակերտաց մասին (այս գիշերօթիկները Արարատեան ընկերութիւնը Վանայ շրջակայ գիւղերէն ժողոված էր, գալ տարի դաստուր պիտի ըլլային, եւ մէկն ալ Տիգրանակերտէն բերել տուած էր Արարատեանը)։ «Անդրէաս, Շահէն, եւ Խիկոյեան իրենց տեղերը վերադարձած են։ Այս վերջինը առաւօտը դեռ ոչինչ կերած, առանց հետը հաց առնելու լալով մեկնած է սուրհանդակին հետ մինչեւ Աղիք անօթի քալելով (Այգեստանէն Աղիք 6 ժամ է)—իսկ Տիգրանը հիւանդացած է, բոլորովին անխնամ թողուած. ինքը Սարգսեանէն բժիշկ մը բերել խնդրած էր, բայց այս վերջինը մերժողական պատասխան տուած էր. ծախք ընենք քեզի բժիշկ մ՚ալ բերենք։— Սենեկի մը մէջ դրած են ուր ոչ լոյս կայ, ոչ մաքուր օդ, այն ապականած սենեկին մէջ, զոր մինտէրի մը վրայ ձգած են, լաւ է որ կապրի»։—

Ահա այսպէս տարիներով աշխատելու է, տասնեակ արդիւնքներ ձեռք բերելու համար։ Մխիթարական կէտ մը կայ. երբ առաջին անգամ վարժապետանոցը Արարատեան ընկերութիւնը բանալ կուզէր Վանայ մէջ, ազգային իշխանութեան կողմէ ընդդիմադրութիւն կար, եւ ոչ իսկ կուզէին ծանուցում ընել եկեղեցին, իսկ այսօր բոլորովին փոխուած, ժողովուրդը կը յուզի, կուզէ որչափ որ կրնայ դրամական օգնութիւն ընել որ վարժապետանոցը կանգուն